

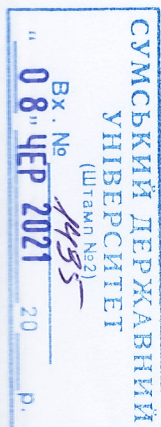
Відгук
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Давліканової Олени Борисівни, на тему: «Розвиток менеджменту
дуальної вищої освіти в Україні», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
073 «Менеджмент» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування»)

Актуальність теми дослідження

В умовах інтенсифікації глобалізаційних та інтеграційних процесів відбувається й лібералізація національного ринку праці, так пошук необхідних компаніям співробітників відбувається по всьому світу, знижуючи чисельність висококваліфікованих працівників в країнах, що розвиваються. За даними Міністерства соціальної політики та НБУ рівень трудової міграції в Україні за 2019-2010 рр. складав приблизно 3 млн. працездатного населення. Дана тенденція свідчить не тільки про неспівставний рівень заробітної плати в різних країнах світу, але й про критичний обсяг фахівців, які залишаються в Україні та спроможні задовольнити потреби національних компаній в трудових ресурсах, а отже забезпечити поступальний розвиток національної економіки. Вирішення даної проблеми повинно носити комплексний характер та розпочинатись з реформування системи вищої освіти в Україні. Тригером системних зрушень національного ринку праці повинна стати дуальна вища освіта в Україні, так її активний розвиток забезпечить не тільки збільшення чисельності висококваліфікованих працівників, але й створить умови для зменшення трудової міграції, оскільки більшу частину навчання студенти будуть проводити на конкретному вітчизняному підприємстві чи організації.

Проте за даними Міністерства освіти і науки України у 2020/2021 році прийом на навчання за дуальною формою складав тільки 6 660 осіб, що становить менше ніж 5% від загального обсягу вступників в Україні. Крім того, тільки в п'яти областях України рівень закладів професійної освіти, що впроваджували дуальну форму навчання перевищує 50%. Все це свідчить про початковий етап становлення дуальної освіти в Україні та необхідність розвитку саме її менеджменту, що і обумовлює необхідність більш глибокого як теоретичного, так і емпіричного дослідження визначеної проблематики, а відтак підтверджує актуальність та практичну значущість обраної теми дисертаційної роботи Давліканової О. Б.

Наукова задача, вирішенню якої присвячена дисертаційна робота, знайшла відображення в працях як зарубіжних, так і вітчизняних учених, що, з одного боку, – складає наукове підґрунтя для продовження наукового пошуку в заданому напрямку, а з іншого, – узагальнення досягнень світової та вітчизняної економічної думки з даної проблематики свідчить про фрагментарний та незавершений характер цих досліджень у окремих теоретичних та прикладних аспектах, що потребує пошуку шляхів

комплексного та системного вирішення проблеми менеджменту дуальної вищої освіти в Україні.

Погоджуємось з висновками автора щодо необхідності формування національного патерну системи менеджменту дуальної вищої освіти, класифікації стейкхолдерів із визначенням їх функцій, встановленням бенчмарків для розвитку системи менеджменту дуальної вищої освіти в Україні, розробленням системи індикаторів для моніторингу стану її розгортання, а також розрахунком витрат, що виникають у зв'язку із запровадженням менеджменту дуальної вищої освіти на підприємстві. Таким чином, розроблені дисертантом теоретичні засади та науково-методичні підходи щодо удосконалення системи менеджменту дуальної вищої освіти слід вважати цілком актуальними та такими, що мають важливе теоретичне та практичне значення.

Зв'язок теми з державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки

Тематика дисертаційної роботи відповідає державним, галузевим та наднаціональним науковим програмам і темам, а саме проєкту Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021-2031 роки, Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 р. № 660-р. та Плану заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3.04.2019 р. №214

Наукові положення автора використовувались під час виконання науково-дослідних тем «Конвергенція економічних та освітніх трансформацій у цифровому суспільстві: моделювання впливу на регіональну та національну безпеку» (номер державної реєстрації: 0121U109553) та «Реформування системи освіти впродовж життя в Україні для запобігання трудовій еміграції: коопетиційна модель інституційного партнерства» (номер державної реєстрації 0120 U 102001).

При підготовці звітів за цими темами авторкою розроблено методичний підхід до прогнозування темпів поширення практики запровадження дуальної вищої освіти та удосконалено систему моніторингу запровадження та розвитку системи МДВО в Україні

Також дисертантка керує проєктом «Розгортання системи дуальної освіти в Україні», спрямованим на вивчення та адаптацію до національного контексту кращих практик Федеративної Республіки Німеччина (ФРН) із реалізації МДВО, який починаючи із 2013 р. по теперішній час реалізується Представництвом Фонду ім.Фрідріха Еберта в Україні в партнерстві із Міністерством освіти і науки України, Науково-методичним центром вищої

та фахової передвищої освіти, об'єднаннями роботодавців, закладами вищої освіти та іншими стейкхолдерами.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.

Результати наукових пошуків, що знайшли своє відображення у дисертаційній роботі, засвідчують глибокий аналіз визначеної проблематики, проведений автором. Це також підтверджується змістовно-структурними особливостями дисертаційної роботи, широким переліком узагальнених, систематизованих та кваліфіковано опрацьованих автором робіт вітчизняних і закордонних вчених та фахівців з питань економічної теорії, проблем ринку праці та реформування дуальної вищої освіти. Поряд із науковою літературою автором опрацьовано законодавчі, нормативно-правові акти, типові методики, статистичну інформацію.

Висновки є логічно обґрунтованими, повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрями їхнього використання у процесі удосконалення системи вищої освіти України як триггеру забезпечення сталого розвитку держави.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У дисертаційній роботі представлено наукові положення, що мають високий рівень наукової новизни і засвідчують значний особистий внесок дисертанта у розвиток економічної науки, який полягає у вирішенні науково-прикладної задачі щодо розвитку менеджменту дуальної вищої освіти в Україні.

У роботі поглиблено методичні засади обґрунтування стратегії розвитку системи менеджменту дуальної вищої освіти в Україні на основі ідентифікації базових часових етапів розвитку даної системи в Німеччині на міждержавному та національному рівнях. Це дозволило виокремити «історично-суспільні розриви» дуальної вищої освіти та довести необхідність врахування національних особливостей розвитку держави в процесі формування ефективної системи менеджменту даного виду освіти в Україні (с. 143–148).

Авторкою запропоновано наукові засади ідентифікації ключових показників розвитку вітчизняної системи менеджменту дуальної вищої освіти на основі бенчмаркінгу, що включає розрахунок «організаційно-управлінських розривів» між українським та німецьким патернами формування розглянутої системи. Це дозволило, за рахунок адаптації кращих Європейських практик сформувати дієву систему менеджменту дуальної вищої освіти на мікро- та макрорівні (с. 149–152).

Істотне місце у дисертаційній роботі відводиться розвитку концептуальних засад формування системи менеджменту дуальної вищої освіти, які базуються на її трактуванні як побудованого за проєктним принципом комплексу організаційно-управлінських механізмів координації складних мережевих зв'язків між стейкхолдерами на макро-, мезо- та мікрорівні. Це дозволило на основі моделі Менделоу диференціювати стейкхолдерів за рівнем їх залученості та впливу на систему менеджменту дуальної вищої освіти, а також формалізувати тренд її зміни у п'ятирічній ретроспективі (с. 155–166).

Схвальної оцінки заслуговує розроблений дисертанткою підхід до моніторингу системи менеджменту дуальної вищої освіти в Україні на макро-, мезо- та мікрорівні. Його основою є формування системи ключових показників оцінювання рівня імплементації системи менеджменту дуальної вищої освіти, досягнутого Міністерством освіти і науки України, органами місцевого самоврядування та галузевими об'єднаннями роботодавців, закладами вищої освіти та підприємств. Це дозволило виявити ключові проблеми впровадження системи дуальної освіти в Україні та перспективні вектори її реформування (с. 175–201).

До суттєвих здобутків авторки слід віднести вперше запропонований науково-методичний підхід до управління витратами в системі менеджменту дуальної вищої освіти для підприємства чи організації, розроблений на основі класифікації витрат та детального розрахунку витрат на навчання здобувача освіти із інтегрованою практичною підготовкою та інтегрованою професійною діяльністю. Це дозволило сформулювати інформаційний базис прийняття ефективних управлінських рішень керівництвом підприємств та організацій щодо раціональності їх участі у системі дуальної вищої освіти (с. 203–211).

Заслуговують на увагу результати, отримані авторкою у процесі апробації методичних засад сценарного планування перспективного розвитку вітчизняного патерну системи менеджменту дуальної вищої освіти розроблені з використанням теорії дифузії інновацій Басса. Так, на основі врахування результатів оцінювання якості менеджменту дуальної вищої освіти, результатів першого року запровадження дуальної форми здобуття освіти у закладах вищої освіти, а також ємності ринку даних освітніх послуг розраховано коефіцієнт імітації інновації. Це дозволило встановити темпи поширення дуальної вищої освіти у закладах освіти в умовах оптимістичного, реалістичного та песимістичного сценаріїв розвитку системи (с. 212–227).

Наведені положення суттєво розвивають теорію і удосконалюють практичні можливості менеджменту дуальної вищої освіти в Україні та призначені для використання як центральними, так і регіональними органами виконавчої влади.

Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих наукових працях

Дисертація містить як пропозиції щодо удосконалення теоретичних засад забезпечення удосконалення менеджменту дуальної вищої освіти в Україні, так і положення, що характеризуються високою прикладною цінністю та новизною. усі наукові результати, висновки та рекомендації, що характеризуються новизною, повною мірою відображено в дисертації, а також відповідають вимогам МОН України, що пред'являються до дисертацій поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «менеджмент».

наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано у основні результати дисертаційного дослідження опубліковано в 17 наукових працях, серед яких: 2 підрозділи у колективних монографіях, 6 статей у наукових виданнях, що індексуються міжнародними науково-метричними базами (у тому числі 1 - у зарубіжному науковому виданні, 3 – у фахових наукових виданнях України категорії «Б», 1 – у фаховому виданні категорії «А», що індексується базою Web of Science); 3 аналітичних звіти за результатами реалізації експерименту відповідно до наказу МОН №1296 від 15.10.2019 року «Щодо запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти»; 6 публікацій у збірниках тез доповідей на наукових конференціях.

Дисертаційна робота характеризується логічною узгодженістю її структурної побудови, комплексністю та обґрунтованістю висновків і рекомендацій, високою стилістичною якістю викладення матеріалу, містить достатній обсяг фактологічного, графічного та іншого ілюстративного матеріалу, що представлені як в основній частині роботи, так і в додатках.

Значення дослідження для науки та практики, шляхи використання його результатів

Наукова значущість отриманих результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації науково-методичних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності. У своєму інтегральному вигляді результати дисертаційної роботи спрямовані на вирішення важливої науково-практичної задачі, що виявляється в удосконаленні системи менеджменту дуальної вищої освіти.

Практичне значення наукових результатів, одержаних в дисертаційній роботі, визначається конкретною спрямованістю висновків, рекомендацій та пропозицій автора, а також обґрунтуванням методичного базису системи менеджменту дуальної вищої освіти.

Розроблені в дисертаційній роботі теоретичні та методичні положення можуть бути впроваджені для узгодження регуляторних ініціатив

Міністерства освіти і науки України та інших профільних міністерств, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, Науково-методичного центру фахової передвищої та вищої освіти тощо, для коригування програм регіонального замовлення на підготовку кадрів, при розробленні органами місцевого самоврядування програм соціально-економічного розвитку та місцевих цільових програм тощо.

Зокрема, висновки та пропозиції дисертантки впроваджено у практичну діяльність Міністерства освіти і науки України при формуванні законодавчо-нормативної бази України для впровадження дуальної форми здобуття освіти, зокрема, Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, Закону України «Про освіту» (2017, № 2145-VIII зі змінами) та «Про вищу освіту» (2014, № 1556-VII зі змінами від 18.12.2019 № 392-IX), проекту Типового положення про дуальну форму здобуття вищої та фахової перед вищої освіти та типового договору, реалізації наказу Міністерства освіти і науки України від 15 жовтня 2019 р. № 1296 «Щодо запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» (довідка № 1/11-6731 від 22.07.2019). Результати дисертаційного дослідження впроваджено в діяльність Науково-методичного центру вищої та фахової передвищої освіти при забезпеченні виконання частини завдань Плану заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, розроблення методичних рекомендацій стейкхолдерами, проведення інформаційно-просвітницької кампанії (довідка №227 від 13.07.2020). В діяльність ПрАТ «ДТЕК Київські електромережі» впроваджено організаційно-методичний інструментарій забезпечення підготовки здобувачів освіти в рамках запровадженої співпраці із закладами вищої освіти Київської області для підготовки здобувачів освіти за дуальною формою, які навчаються за спеціальністю 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» (довідка №01/1/07/18681 від 27.02.2020). В діяльність Житомирського національного агроєкологічного університету впроваджені розробки авторки щодо формалізації розподілу прав та обов'язків сторін при встановленні співпраці із роботодавцями з метою створення умов для навчання за дуальною формою здобуття освіти за рядом спеціальностей при створенні в його структурі координаційного центру дуальної вищої освіти (довідка №1177/01-17 від 24.07.20). Напрацювання дисертантки впроваджено в діяльність ГО «Українська Асоціація Маркетингу» при наданні інформаційно-методичної підтримки членам асоціації, які забезпечують можливість здобувачам освіти навчатися за дуальною формою здобуття освіти за спеціальністю «Маркетолог» (довідка №15 від 04.02.2020).

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами перевірки дисертаційної роботи Давліканової О.Б. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень; навмисних спотворень не виявлено. Таким чином, можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних Давлікановою О.Б. результатів, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі.

У п. 1.2 дисертаційної роботи, що присвячений дослідженню соціально-економічних передумов розвитку менеджменту дуальної вищої освіти в глобальному та національному контекстах, авторка значну увагу приділяє перевагам, які отримує національна економіка від реалізації даної форми вищої освіти. Так, на рисунку 1.17 (стор. 70) узагальнені соціальні та економічні переваги від запровадження менеджменту дуальної освіти в розрізі макро-, мікро- та мезорівня, у той же час, незрозумілим залишається канали досягнення кожного із зазначених результатів. Додаткового пояснення потребують такі результати соціальних переваг, як зниження рівня правопорушень та соціальна інтеграція молоді регіону, а також таких економічних переваг, як інноваційний розвиток країни.

2. Позитивно оцінюючи визначені авторкою базові завдання та компоненти модернізації професійної освіти України (рис. 2.14, стор. 135) та подальше дослідження процесу оптимізації мережі закладів професійної освіти, додаткової уваги в роботі необхідно було б приділити визначенню критичної кількості закладів професійної освіти, які повинні залишитись в Україні та запроваджувати дуальну освіту. Чи повинні залишитись всі заклади, які фінансово зможуть працювати виходячи з нової формули фінансування, або певним закладам професійної освіти в певних регіонах необхідна буде додаткова державна підтримка, зважаючи на їх соціальну значущість для громади.

3. Наголошуючи на практичній цінності досліджень авторки щодо встановлення інтересів та важелів впливу стейкхолдерів на формування та функціонування системи менеджменту дуальної вищої освіти (стор. 158, табл. 2.13), а також визначення суперпозиції стейкхолдерів на момент початку формування національного патерну системи менеджменту дуальної вищої освіти та на момент його апробації (стор. 164, рис. 2.28), доцільно також було б встановити синергетичний вплив, який здійснюють одні стейкхолдери на розвиток інших, так, наприклад, успішна діяльність НАЗЯВО в розрізі менеджменту дуальної вищої освіти неодмінно позитивно впливає на діяльність МОН України в цьому ж напрямку. Ідентифікація

даних взаємозв'язків дозволяє більш результативно та фінансово заощадливо сформувати дорожню карту активізації системи менеджменту дуальної вищої освіти в Україні.

4. Підтримуючи наукові здобутки дисертантки у контексті запропонованої системи індикаторів для моніторингу прогресу становлення системи менеджменту дуальної вищої освіти в Україні (стор. 175-202), на нашу думку, дисертаційна робота мала більше практичну цінність, якщо б авторка на основі даних індикаторів розробила інтегральний показник, який би комплексно охарактеризував стан розвитку дуальної вищої освіти в державі та дозволив проводити порівняльний аналіз з іншими країнами світу.

5. У п. 3.3 дисертаційної роботи наведений науково-методичний підхід до розрахунку витрат підприємства на навчання одного здобувача освіти для моделі дуальної освіти із інтегрованою професійною діяльністю. Цей підхід відрізняється від вже існуючих тим, що на кожному з етапі реалізації надає можливість використовувати різні групи витрат: обов'язкові, опціональні, рекомендовані та інші (стор. 203-208). У той же час, неможливо оцінити адекватність запропонованого підходу, оскільки відсутні практичні розрахунки та ймовірна питома вага даних витрат. Цікаво було б проаналізувати структуру цих витрат у валових витратах підприємства.

6. Погоджуючись із позицією авторки, щодо актуальності розвитку державно-приватного партнерства, як тригера розвитку дуальної освіти в Україні та аналітичному підтвердженню низької культури залучення вітчизняними суб'єктами господарювання здобувачів до професійної діяльності в якості партнера ЗВО (стор. 220-225), доцільно також було б запропонувати механізм активізації співпраці усіх економічних агентів та сформувати конкретну фінансову систему стимулів для підприємств. Це надало б можливість на початковому етапі розвитку дуальної освіти в Україні зацікавити підприємства до взаємодії з ЗВО та продемонструвати їм економічний ефект від такої співпраці, надалі такі стимули можна було б змінити або скасувати, зменшивши тим самим навантаження на державний бюджет.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Давліканової О.Б. являє собою цілісну, завершену, самостійно виконану, кваліфіковану наукову працю, в якій на основі проведених автором досліджень отримані нові науково обґрунтовані результати щодо вирішення важливої й актуальної науково-прикладної задачі, що виявляється в удосконаленні системи менеджменту дуальної вищої освіти.

Приведені у відгуку дискусійні положення та зауваження не носять принципового характеру, тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

За змістом робота узгоджується з напрямками спеціальності 073 – менеджмент, за якістю і змістовністю теоретичних та методичних розробок цілком відповідає рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Тема дисертаційної роботи є актуальною, розкрита необхідним чином, а поставлена мета – успішно досягнена.

Загалом дисертаційна робота Давліканової О.Б. відповідає вимогам пунктів 9, 10, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167, що висуваються до дисертацій, а її авторка – Давліканова Олена Борисівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної
електронної комерції та готельно-
ресторанної справи Харківського
національного університету імені
В.Н. Каразіна**

Бабенко В. О.

Підпис засвідчую
Начальник служби управління
персоналом

